Scientific Electronic Journal "Foreign Languages in Uzbekistan",
2025, vol. 11, No 4 (63), pp.198-217
https://journal.fledu.uz
ISSN: 2181-8215 (online)

LOSS AND GRIEF AS EXPRESSED THROUGH FLOWERS IN ENGLISH LITERATURE (BASED ON SHAKESPEARE'S WORKS)

Feruza Turdimurod qizi KHAZRATKULOVA
2nd year doctoral student
National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

INGLIZ ADABIYOTIDA GULLAR ORQALI IFODALANGAN YO'QOTISH VA QAYG'U (SHEKSPIR ASARLARI MOTIVLARI ASOSIDA)

Feruza Turdimurod qizi XAZRATQULOVA
2-kurs tayanch doktorant
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universiteti

УТРАТА И ГОРЕ, ВЫРАЖЕННЫЕ ЧЕРЕЗ ЦВЕТЫ В АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (ПО МОТИВАМ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ШЕКСПИРА)

Феруза Турдимурод кизи ХАЗРАТКУЛОВА
Докторант 2 курса
Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улуғбека
feruza_khazratkulovaa@mail.ru ORCID: 0009-0002-1250-9712

For citation (iqtibos keltirish uchun, для цитирования):
Xazratqulova F.T. Shekspir asarlarida gul detali orqali ifodalangan yo'qotish va qayg'u motivlarining badiiy talqini.// O'zbekistonda xorijiy tillar. — 2025. — 11-jild, № 4. — B. 198-217.

https://doi.org/10.36078/1758102157

Received: May 02, 2025
Accepted: August 17, 2025
Published: August 20, 2025

Copyright © 2025 by author(s).
This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).
http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Open Access

Abstract. This article undertakes a comprehensive linguistic and poetic analysis of the symbolic and cultural–functional significance of floral and botanical imagery in the artistic representation of death and loss within English literature. The focus of the research is William Shakespeare's renowned tragedies–*Hamlet*, *Othello*, and *Romeo and Juliet*–in which flowers and plants acquire a profound symbolic role, serving as a poetic medium to reveal psychological anguish, grief, memory, and the transient nature of human life. By employing comparative and analytical methods, the study systematically examines the poetic function of floral symbols, their cultural and intertextual foundations, and their aesthetic value in dramatic composition. Particular attention is given to Ophelia's descent into madness and her symbolic distribution of imaginary flowers in *Hamlet*, Desdemona's mournful "Willow Song" in *Othello*, and the interlacing of nuptial and funerary imagery in *Romeo and Juliet*, where floral motifs underscore themes of tragedy and destiny. The article demonstrates that Shakespeare's use of nature-related symbols extends beyond decorative imagery, functioning as a linguistic and cultural code through which psychological depth and philosophical reflections on life and death are expressed. The findings contribute to a deeper understanding of Shakespearean poetics, emphasizing the interplay between symbolic language, cultural tradition, and narrative structure. Furthermore, this research lays a theoretical foundation for subsequent scholarly inquiries into the role of symbolic imagery in English literature, providing a methodological framework for comparative studies of floral motifs in various cultural contexts. Thus, the article represents both a detailed textual interpretation and a broader contribution to literary semiotics and cultural linguistics.

Keywords: Shakespearean poetics; floral and botanical

symbolism; tragic dramaturgy; linguopoetic analysis; semiotics and symbol systems; Elizabethan cultural context; ethnobotany; contextual interpretation; comparative analysis methodology; themes of death and mourning.

Annotatsiya. Maqolada ingliz adabiyotida o‘lim va yo‘qotish motivlarining badiiy ifodasida gul va o‘simlik obrazlarining semantik va madaniy-funksional o‘rni lingvopoetik jihatdan tadqiq etildi. U. Shekspirning “Hamlet”, “Otello” va “Romeo va Julietta” kabi mashhur tragediyalaridagi ramziy obrazlar tahlil qilinib, gullar va o‘simliklar orqali qahramonlarning ruhiy iztiroblari, motam va xotira kayfiyatlari, hayotning o‘tkinchiligi hamda insoniy tuyg‘ularning murakkab psixologik qatlamlari ochib berildi. Solishtirma-tahliliy metod asosida ushbu asarlarda uchraydigan gul ramzlari poetik funksiyasi, ularning madaniy-kontekstual ildizlari va estetik qiymati o‘rganildi. Xususan, “Hamlet”dagi Ofeliya timsolining ruhiy tanazzuli jarayonida tarqatilgan xayoliy gullar, “Otello”dagi Dezdemona kuylagan “Tol qo‘shig‘i”, shuningdek, “Romeo va Julietta” tragediyasida to‘y va motam sahnalarining gul obrazlari bilan uyg‘unlashuvi batafsil yoritildi. Maqola Shekspir ijodidagi tabiat obrazlarining ma’nodoshlik tizimi va ularning dramatik voqealar bilan semantik uyg‘unligini ilmiy asosda ochib berdi. Tadqiqot natijalari Shekspir poetikasida gul va o‘simlik ramzlarining badiiy-falsafiy ahamiyatini kengroq anglash, ularni lingvokulturologik kontekstda tahlil qilish, shuningdek, ingliz adabiyotida ramziy obrazlarning estetik va madaniy funksiyalarini o‘rganishga hamda keyingi ilmiy izlanishlar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.
Kalit so‘zlar: Shekspir poetikasi; gul va o‘simlik ramzlari; tragediya dramaturgiyasi; lingvopoetik tahlil; semiotika va ramzlar tizimi; Elizabethan davri madaniyati; etnobotanika; kontekstual yondashuv; qiyosiy tahlil metodologiyasi; o‘lim va qayg‘u motivlari.

Аннотация. Данная статья посвящена комплексному лингвопоэтическому анализу символического и культурно-функционального значения флористических образов в художественном выражении тем смерти и утраты в английской литературе. В центре исследования находятся знаменитые трагедии Уильяма Шекспира — Гамлет, Отелло и Ромео и Джульетта, где цветы и растения приобретают глубокий семантический потенциал, выступая средством раскрытия психологических переживаний, скорби, памяти и идеи бренности человеческой жизни. С использованием сравнительно-аналитического метода в статье системно рассматриваются поэтические функции флористических символов, их культурные и интертекстуальные корни, а также эстетическая ценность в структуре драматического произведения. Особое внимание уделено образу Офелии, ее безумию и символическому раздариванию воображаемых цветов в Гамлете, трагическому звучанию “Песни ивы” Дездемоны в Отелло, а также сочетанию свадебных и погребальных мотивов в Ромео и Джульетте, где цветочные образы подчеркивают темы судьбы и трагедии. Исследование демонстрирует, что использование природных символов у Шекспира выходит за рамки декоративности и функционирует как культурный и лингвистический код, через который выражаются философские размышления о жизни и смерти. Полученные результаты углубляют понимание поэтики

Шекспира, акцентируя взаимодействие символического языка, культурных традиций и повествовательной композиции. Работа служит теоретической основой для дальнейших научных исследований символики в английской литературе и предлагает методологический инструментарий для сравнительного анализа флористических мотивов в различных культурных контекстах. Таким образом, статья представляет собой как детальный текстуальный разбор, так и вклад в развитие литературной семиотики и культурной лингвистики.

Ключевые слова: поэтика Шекспира; ботаническая символика; драматургия трагедий; лингвопоэтический анализ; семиотика и система символов; культурный контекст елизаветинской эпохи; этноботаника; контекстуальный подход; метод сравнительного анализа; мотивы смерти и скорби.

Kirish

Ingliz adabiyotida tabiat va o‘simlik motivlari asrlar davomida muhim semantik yukni o‘zida mujassam etib kelgan, ular insoniyatning falsafiy, estetik va madaniy qarashlarini badiiy matnda ifodalashda markaziy ramzlardan biri sifatida qaraladi [Shakespeare Birthplace Trust 2023; Mullan 2018]. Xususan, gullar obraziga turli davrlarda chuqur ramziy ma’no yuklatilib, ular orqali hayot va o‘lim, sevgi va yo‘qotish, beg‘uborlik va halokat kabi tushunchalar poetik jihatdan yoritilgan [Greenblatt 2010]. Adabiyotshunoslikda “gul tili” fenomeni asosan Viktoriya davri bilan bog‘lanadi [Seaton, 2012], biroq ramzlarning ko‘p qatlamli ma’nosi Uyg‘onish davri badiiy merosida ham muhim o‘rin egallaydi, ayniqsa Uilyam Shekspir ijodida ular dramaturgiyaning ajralmas qismi sifatida talqin etiladi [Shakespeare.org.uk 2023].

Shekspir asarlarida taxminan 180 dan ortiq turli o‘simlik va gul nomlari uchraydi, bu esa yozuvchining tabiat obrazlarini semantik va psixologik vosita sifatida keng qo‘llaganidan dalolat beradi [Garber 2004]. Tragediyalarda gullar ikki qutbli ramzga ega: ular, bir tomondan, go‘zallik va poklikni bildirsa, boshqa tomondan o‘tkinchilik va nobudlikni anglatadi [Blake 2011]. Masalan, qadimiy yunon mifologiyasidagi Prozerpina (Persefona) haqidagi afsonada gul yig‘ayotgan paytda uning yer osti dunyosiga olib ketilishi gullarni hayot va o‘lim chegarasining timsoli sifatida talqin qilishga asos bo‘lgan [Hamilton 1998].

Shu jihatdan Shekspirning “Hamlet” tragediyasida Ofeliyaning ruhiy tushkunligi jarayonida tarqatgan ramziy gullar, qahramonlar o‘limidan so‘ng qo‘yilgan gul detallarining poetik kuchi [Thompson & Taylor 2006], “Otello”dagi Dezdemona kuylagan “Willow Song” (“Tol qo‘shig‘i”) orqali kelajakdagi fojia sezdirilishi va “Romeo va Julietta”da sevgi va o‘limning bir-biriga qorishganligi gul va dorivor o‘tlar obrazida aks etishi [Shapiro 2005] dramaturgiya poetikasidagi ramziy qatlamni kuchaytiradi.

Maqola mavzusining dolzarbligi shundaki, u Shekspir poetikasida gul va o‘simlik ramzlarining lingvopoetik rolini tizimli tahlil qiladi, shu orqali dramaturgik matnning semantik tuzilmasi va madaniy-kontekstual mazmunini chuqurroq anglashga yordam beradi [Bloom 1999]. Ushbu tadqiqot nafaqat Shekspir asarlarida tabiat obrazlarini o‘rganishga, balki ingliz adabiyotidagi ramzlar tizimining lingvokulturologik talqinini

rivojlantirishga xizmat qiluvchi nazariy asos sifatida ham ahamiyatlidir. Shuningdek, maqoladagi kuzatishlar boshqa davr va madaniyatlarda o‘xshash semantik ramzlarning qiyosiy tadqiqi uchun metodologik zamin yaratadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Uilyam Shekspirning badiiy merosi, xususan, uning tragediyalaridagi gul va o‘simlik obrazlari, adabiyotshunoslik tarixida ko‘p asrlardan beri chuqur ilmiy tadqiqotlarning markazida turadi. Shekspir dramaturgiyasida tabiat tasviri oddiy dekorativ element emas, balki voqealar rivoji, qahramonlarning ruhiy holati va xarakteri, dramatik ziddiyatlarning kuchayishi hamda falsafiy konsepsiyalarning ochib berilishida asosiy semantik vosita sifatida namoyon bo‘ladi [Spurgeon 1935; Garber 2004; Bloom 1999]. Shekspir asarlarida gul va o‘simlik obrazlari lingvistik strukturaning chuqur qatlamlarini tashkil etib, matnning poetik va semantik tizimida uzviy rol o‘ynaydi. Bu jihatdan, Shekspir poetikasini o‘rganish jarayonida tabiat obrazlari, ayniqsa gul va o‘simliklarning ramziy funksiyasi filologiya, madaniyatshunoslik, semiotika va lingvopoetika kabi turli ilmiy yo‘nalishlarning diqqat markazida bo‘lgan [Ellacombe 1878; Thompson & Taylor 2006].

Shekspir davri — Elizabetan davri Angliyasida — tabiat obrazlari keng tarqalgan emblematik madaniyat bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan. Emblematik kitoblar, gerb va ramzlar to‘plamlari, xalq orasidagi botanika haqidagi tushunchalar o‘quvchilar va tomoshabinlar uchun matndagi o‘simlik va gul obrazlarini darhol tushunishga yordam bergan [Seaton 2012; Shakespeare Birthplace Trust 2023]. Shekspir matnida uchraydigan har bir o‘simlik turi o‘ziga xos semantik yukka ega bo‘lib, ramziy darajada axloqiy tushunchalar, falsafiy qarashlar va madaniy qadriyatlarni ifodalagan [Hamilton 1998]. Shu sababli Shekspir asarlarini lingvopoetik tahlil qilish jarayonida gul va o‘simlik obrazlari faqat badiiy estetikani emas, balki davrning ijtimoiy-madaniy kontekstini ham o‘zida mujassam etgan “madaniy kod” sifatida qaraladi [Lotman 1990; Eco 1976].

Ko‘plab tadqiqotchilar ta’kidlaganidek, Shekspirning obrazlar tizimi, ayniqsa tabiatga oid metafora va ramzlar, dramaturgiyaning semantik va kompozitsion asosini tashkil etadi [Spurgeon 1935; Garber 2004; Greenblatt 2010]. Masalan, “Hamlet”dagi “chirigan bog‘” metaforasi Daniya qirolligidagi axloqiy tanazzulni aks ettiradi, Otellodagi “inson tanasi bog‘” konsepti esa inson irodasi va axloqiy qarorlarini falsafiy nuqtayi nazardan ko‘rsatadi [Dowden 1875; Shapiro 2005]. Shu tarzda, Shekspir matnida tabiat obrazlari ijtimoiy va falsafiy g‘oyalarni ifodalashda semantik markazga aylanadi.

Bugungi kunda Shekspir asarlaridagi o‘simlik obrazlari lingvopoetika, ekokritika va madaniy lingvistika doirasida ham qayta tadqiq qilinmoqda [Egan 2006]. Zamonaviy ilmiy yondashuvlar bu obrazlarni intertekstual belgilarning murakkab tarmog‘i sifatida talqin qilib, ularni mifologik, bibliyaviy va folklor manbalari bilan bog‘laydi [Bakhtin 1981; Fowler 1986; Bath 1994]. Shu bois, Shekspir asarlaridagi gul va o‘simlik ramzlari lingvistik va madaniy semantika o‘rtasidagi uzviy aloqani ochib beruvchi asosiy element sifatida qaralishi mumkin.

Hamlet tragediyasidagi Ofeliya obrazi Shekspir dramaturgiyasida eng ko‘p tadqiq etilgan va ko‘p qavatli semantik yukka ega bo‘lgan personajlardan biridir. Uning “aqldan ozgan” sahnasidagi gul tarqatish epizodi adabiyotshunoslik, feminist nazariya, madaniy lingvistika va semiotika doirasida alohida e’tibor qozongan [Showalter, 1985; Thompson & Taylor, 2006]. Bu epizod Shekspir poetikasida tabiat obrazlarining qanday qilib lingvistik va madaniy kod sifatida ishlashini aniq ko‘rsatib beradi. Ofeliya tilga olgan yoki tasvirlagan har bir gul — arpabodiyon (fennel), binafsha (violet), romashka (daisy), yo‘lpechak (columbine), ruda (rue) va boshqalar — Elizabethan davridagi emblematik madaniyatda muayyan axloqiy, diniy va falsafiy tushunchalarni ifodalagan [Gerard 1597; Ellacombe 1878].

Elaine Showalterning klassik feministik tadqiqotida Ofeliya o‘z gullari orqali patriarxal tizimdagi ayolning jamiyatdagi o‘rni va uning ruhiy iztiroblarini ifodalovchi ramzlar tizimini yaratadi [Showalter 1985]. Showalterning fikricha, bu gullar ayollikning nozikligi va jamiyatdagi zulm bilan bog‘liq psixologik oqibatlarning badiiy tilga tarjimasidir. Ann Thompson esa bu gul ishoralarini Elizabethan davridagi emblematik kitoblar bilan bog‘lab, Ofeliya sahnasini “botanik til” orqali yaratilgan semiotik dramatik harakat sifatida talqin etadi [Thompson & Taylor 2006].

Bu gul ramzlari mifologik qatlam bilan ham bevosita bog‘langan. Masalan, binafsha gullar Prozerpina (Persefona) haqidagi yunon mifiga ishora qiladi: Prozerpina gul terayotgan paytda yer osti dunyosiga olib ketiladi, bu esa go‘zallikning o‘tkinchiligi va o‘limning doimiyligini bildiruvchi ramzdir [Hamilton, 1998]. Shu sababli, Ofeliyaning binafsha, ruda va romashkalarni tilga olishi ham qahramonning fojiaviy qismati, ham Shekspir dramaturgiyasidagi memento mori (o‘limni eslash) motivi bilan uzviy bog‘liq [Greenblatt 2010; Shapiro 2005].

G. Ellacombe (1878) Ofeliya tilga olgan har bir gulni xalqona e’tiqodlar va folklor bilan bog‘lab tahlil qiladi. Unga ko‘ra, ruda o‘z davrida tavba va poklanish ramzi bo‘lgan; arpabodiyon esa “xiyonat va hiyla” bilan bog‘langan [Ellacombe 1878: 22]. Utah Shakespeare Festival tomonidan ishlab chiqilgan “Ophelia’s Garden” loyihasi ham ushbu gullarning ma’nosini tushuntirib, tomoshabinlarga bu ramzlarning tarixi va dramatik ahamiyatini interaktiv tarzda yetkazadi [Utah Shakespeare Festival 2019]. Bu tadqiqotlar Shekspir dramaturgiyasida tabiat ramzlarining ko‘p qatlamli intertekstual tarmog‘ini ochib beradi.

Ofeliya sahnasi nafaqat badiiy-estetik, balki sotsiokultural hodisa sifatida ham qaraladi. Feminist olimlar bu obrazni “ayollik ovozi”ni lingvistik jihatdan tiklashning ilk adabiy namunalaridan biri sifatida baholaydilar [Showalter 1985; Neely 1985]. Shu bilan birga, semiotik tahlilchilar bu gul obrazlarini Elizabethan davridagi emblematik tasvirlar bilan bog‘laydi va Shekspir matnida “madaniy belgi” sifatida ishlashini ko‘rsatadi [Lotman 1990; Eco 1976].

Ofeliyaning gul tarqatish sahnasi dramatik strukturaning markaziy nuqtalaridan biri bo‘lib, undagi har bir ramz qahramonning ruhiy iztiroblarini bevosita tilga tarjima qiladi. Shu orqali Shekspir psixologik realizm va ramziy ifodaning mukammal uyg‘unligini yaratgan. Tadqiqotchilarning fikricha, bu sahna Shekspir dramaturgiyasida tabiat

ramzlari yordamida yaratilgan lingvopoetik “metatekst”ning yorqin namunasi hisoblanadi [Fowler 1986; Bath 1994].

Shekspir dramaturgiyasida tabiat va o‘simlik obrazlari faqat Hamlet bilan chegaralanmaydi; ular “Otello” va “Romeo va Julietta” tragediyalarida ham muhim semantik va poetik yukni o‘zida mujassam etadi. Bu ikki asar Shekspir poetikasidagi gul va o‘simlik obrazlarining dramatik vazifasini chuqurroq ko‘rsatib beradi, chunki ular sahna voqealarining ruhiy, falsafiy va estetik qatlamlarini boyitadi [Garber 2004; Bloom 1999].

“Otello”da tabiat ramzlari va Dezdemonaning “Tol qo‘shig‘i”. Otello tragediyasidagi eng ta’sirchan botanik ramz — Dezdemonaning “Tol qo‘shig‘i” (“Willow Song”)dir. Tol daraxti (willow) Elizabethan davrida ayollarning yetimlik, muhabbatdagi yo‘qotish va qayg‘u bilan bog‘liq ramz sifatida qaralgan [Neely, 1985]. Shekspir ushbu xalqona ramzni dramatik vosita sifatida qo‘llab, Dezdemonaning fojiali qismatini sahna boshlanishidayoq sezdiradi. Tadqiqotchilar ta’kidlaganidek, bu qo‘shiq va undagi ramzlar Shekspir dramaturgiyasida tabiat obrazlari orqali foreshadowing — kelajakdagi voqealarni badiiy tarzda oldindan bildiruvchi vosita — sifatida ishlashining yorqin namunasi [Shapiro 2005].

Garber (2004) o‘z izlanishlarida “Tol qo‘shig‘i” sahnasini Shekspirning musiqiy obrazlarni botanik ramzlar bilan uyg‘unlashtirgan kompozitsion uslubi sifatida baholaydi. Dezdemonaning qo‘shig‘i nafaqat uning ruhiy holatini ko‘rsatadi, balki jamiyatdagi ayollar mavqeyini, patriarxal kuchlarning ustuvorligini ham madaniy belgilar orqali ifodalaydi. Bu qo‘shiq sahnasi ayollarning ovozi va iztiroblari til orqali emas, balki tabiat obrazlari orqali badiiylashtirilganini ko‘rsatadi [Neely 1985; Showalter, 1985].

Shuningdek, Otellodagi “bog‘ va bog‘bon” metaforasi ham o‘ta diqqatga sazovor. Otello tomonidan ishlatilgan “Inson tanasi bog‘, iroda esa uning bog‘boni” degan metafora o‘sha davr falsafiy va diniy qarashlarini ifodalovchi lingvopoetik birlikdir [Spurgeon 1935]. Bu metafora insonning o‘z irodasi bilan taqdirini boshqarishi va shu orqali o‘zini “parvarish qilishi” mumkinligini anglatadi. Tadqiqotchilar fikricha, bu metafora Shekspirning tabiat obrazlarini inson ruhiyatining lingvistik modellariga aylantirish mahoratini ko‘rsatadi [Egan 2006; Lotman 1990].

“Romeo va Julietta”dagi o‘simliklar, dorivor o‘tlar va o‘lim motivi

“Romeo va Julietta” tragediyasida gul va dorivor o‘tlar obrazlari sevgi va o‘lim motivlarini uyg‘unlashtirishda muhim vosita sifatida ishlaydi. Lorens rohibining o‘simliklar haqidagi monologi Shekspirning botanika bo‘yicha chuqur bilimga egaligini va tabiat obrazlari orqali ikki qirrali ma’nolarni ifodalashga qodirligini ko‘rsatadi. U o‘simliklarning hayotni davolash va yo‘q qilish qudratini bir vaqtning o‘zida tilga olib, “ham shifobaxsh, ham zaharli” tabiatni dramatik ramz sifatida ishlatadi [Shapiro 2005; Thomas 1983].

Bu monolog tragediyaning asosiy g‘oyalaridan biri bo‘lgan “sevgi va o‘limning ajralmasligi”ni lingvopoetik jihatdan ta’kidlaydi. Tadqiqotchilar fikricha, Shekspirning ushbu poetik strategiyasi tabiat obrazlarining

semantik imkoniyatlarini kengaytirgan va ularni asar kompozitsiyasining asosiy elementi sifatida ishlatgan [Bloom 1999; Greenblatt 2010]. Shu tariqa, rohibning dorivor o‘tlar haqidagi mulohazalari sahnada sodir bo‘ladigan fojia uchun semantik asos yaratadi va tabiat ramzlarini “tragediya mexanizmi”ning bir bo‘lagiga aylantiradi.

Tragediyada gul va dorivor o‘tlarning ramziy ahamiyati Romeo va Juliettaning sevgi hikoyasini yanada fojiaviy va universal qildi. Masalan, qahramonlarning sevgisini ifodalashda qo‘llangan atirgul obrazi ham go‘zallik, ham qisqa umr ramzi sifatida talqin etiladi. Shakespeare Birthplace Trust (2023) tadqiqotlarida qayd etilishicha, Renessans davrida atirgulning ramziy ma’nosi nafaqat romantik his-tuyg‘ular, balki go‘zallikning o‘tkinchiligi bilan bog‘liq bo‘lgan. Shu sababli, “Romeo va Julietta”dagi tabiat obrazlari nafaqat qahramonlarning individual kechinmalarini, balki universal falsafiy tushunchalarni ham lingvistik kodga aylantiradi [Bath 1994; Manning 2002]/

Lingvopoetik va semiotik talqinlar

“Otello”, “Romeo va Julietta” tragediyalaridagi o‘simlik obrazlari Shekspir poetikasida tabiat va inson ruhiyati o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni aks ettiradi. Bu obrazlar semiotik nazariya nuqtayi nazaridan madaniy belgilar tizimi sifatida qaraladi [Lotman 1990; Eco 1976]. Har bir gul va o‘t, hatto ularning turlari ham, Renessans davridagi emblematik madaniyat kontekstida o‘qilgan. Masalan, tol daraxti (willow) “ayollarning qayg‘usi”, atirgul esa “go‘zallikning o‘tkinchiligi” bilan bog‘liq ma’nolarni bildirgan [Seaton 2012]. Bu ramzlarning lingvopoetik kuchi shundaki, ular asar voqealarini oldindan sezdiruvchi (foreshadowing) vosita sifatida ishlaydi va tomoshabinlar bilan yozuvchi o‘rtasida madaniy aloqa o‘rnatadi [Garber 2004].

Zamonaviy ekokritik yondashuvlar ham ushbu obrazlarning ekologik va falsafiy ahamiyatini ochib beradi. Egan (2006) o‘z tadqiqotida Shakespeare bog‘lari va landshaftlarining dramaturgiyadagi rolini ekologik tahlil qilib, ularni inson va tabiat o‘rtasidagi doimiy aloqaning badiiy ifodasi sifatida ko‘rsatadi. Shu tarzda, Shekspir asarlarida botanik obrazlar nafaqat dramatik badiiy vosita, balki davr falsafasi va madaniyatini tushunishga yordam beruvchi tarixiy manba sifatida ham qaraladi [Thomas 1983; Harrison 1991].

Shekspir asarlaridagi gul va o‘simlik ramzlarini to‘liq tushunish uchun ularning Elizabethan davridagi madaniy va ilmiy kontekstini yoritish zarur. XVI asrning oxiri va XVII asr boshlarida Angliyada botanika, tabiatshunoslik va emblematika sohalarida yirik asarlar yaratilgan bo‘lib, ular Shekspir poetikasidagi tabiat obrazlarining ramziy yukini belgilashda muhim manba vazifasini bajargan [Lyte 1578; Gerard 1597; Harrison 1991]. Shu davr o‘quvchilari Shekspir matnidagi o‘simliklarga oid barcha ishoralarni “madaniy kod” sifatida oson tushungan, chunki tabiat obrazlari diniy, mifologik va xalqona ma’nolar bilan boyitilgan edi [Bath 1994].

John Gerardning Herbal, or General History of Plants (1597) asari Elizabethan davri botanikasi bo‘yicha eng muhim manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu asarda o‘simliklarning shifobaxsh xususiyatlari bilan

bir qatorda ularning diniy va madaniy ramzlari ham batafsil keltirilgan [Gerard 1597]. Gerardning ishlarida rozmarin — “xotira va sadoqat”, binafsha — “erta o‘lim va nafislik”, yo‘lpechak (columbine) esa “xiyonat va beqarorlik” ramzi sifatida qayd etilgan. Shekspirning Hamlet tragediyasidagi Ofeliya tomonidan tarqatilgan gullar ro‘yxati Gerardning ushbu tavsiflari bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘lanadi [Ellacombe 1878].

Bundan tashqari, Henry Lyte tomonidan 1578-yilda nashr qilingan Cruydeboeck tarjimasi ham Shekspir davridagi botanika bilimlarining asosiy manbalaridan biri bo‘lgan. Ushbu asarda o‘simliklarning xalqona nomlari va ularning mifologik ma’nolari ham berilgan, bu esa Shekspirning oddiy tomoshabinlar uchun tushunarli ramzlar yaratishida qo‘l kelgan [Lyte 1578].

Elizabethan davridagi emblematik madaniyat ham Shekspir poetikasining ramziy qatlamini tushunishda alohida ahamiyatga ega. Andrea Alciato tomonidan yozilgan Emblemata (1531) va boshqa emblematik to‘plamlar XVI asr Yevropasida keng tarqalgan bo‘lib, har bir o‘simlik va hayvon tasviri bilan birga falsafiy yoki diniy ma’nolar ham berilgan [Bath 1994; Manning 2002]. Bu an’ana Shekspir matnida o‘simlik obrazlarining “belgi” sifatida ishlashini tushuntiradi: gul va o‘simliklar faqat bezak emas, balki dramatik va falsafiy mazmunni chuqurlashtiruvchi lingvistik koddir [Lotman 1990; Eco 1976].

Emblematik madaniyat va teatr

Elizabethan davrida teatr asarlarini tushunishda emblematik madaniyat muhim vosita bo‘lgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘sha davr tomoshabinlari Shekspir sahnalarida qo‘llangan har bir ramzni “o‘qiy olgan”, chunki ular heraldika, emblematik kitoblar va bibliyaviy belgilar bilan yaxshi tanish edilar [Greenblatt 2010; Shapiro 2005]. Masalan, “Romeo va Julietta”dagi atirgul obrazi — go‘zallikning o‘tkinchiligi va sevgi motivi, “Otelloda”gi tol daraxti esa ayollarning qayg‘u va yetimlik ramzi sifatida qabul qilingan [Seaton 2012; Neely 1985].

Bu madaniyat o‘sha davr teatrida sahna belgilarini (stage symbolism) tushunishni ham osonlashtirgan. Shekspir dramaturgiyasidagi har bir gul, o‘t yoki daraxt tomoshabinlar bilan yozuvchi o‘rtasida madaniy aloqa o‘rnatgan “belgi” sifatida ishlagan. Shu sababli, Shekspir tragediyalarida tabiat obrazlari nafaqat estetika vositasi, balki ma’no yaratish jarayonining asosiy elementi bo‘lib xizmat qilgan [Manning 2002].

Botanika va xalq tabobati

Elizabethan davrida botanika va xalq tabobati bir-biriga uzviy bog‘langan edi. O‘simliklar haqidagi bilimlar nafaqat ilmiy manbalarda, balki xalq og‘zaki ijodida ham aks etgan. Shekspir asarlaridagi dorivor o‘tlar va ularning ramzlari (“Romeo va Julietta”dagi rohib Lorens monologi) Renessans davridagi tibbiyot va tabiatshunoslik bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning ikki tomonlama (hayotni saqlash va yo‘q qilish) kuchi Shekspirning falsafiy qarashlarini ifodalash vositasi sifatida ishlaydi [Thomas 1983; Harrison 1991]. Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, Shekspir o‘simlik obrazlarini sahnada shunchaki tasvir sifatida emas, balki davrning ilmiy va diniy qarashlarini aks ettiruvchi

semantik vosita sifatida qo‘llagan. Shu orqali dramaturg o‘z asarlarida tabiatni “metatekst” darajasida ishlatgan, ya’ni tabiat obrazlari asarning asosiy g‘oyasini sharhlovchi qo‘shimcha matnga aylangan [Bakhtin 1981; Fowler 1986].

Uilyam Shekspir dramaturgiyasida tabiat obrazlari, xususan gul va o‘simliklar, lingvopoetik tizimning asosiy komponentlaridan biri sifatida qaraladi. Lingvopoetika matndagi til birliklarining estetik va semantik funksiyasini o‘rganuvchi soha sifatida [Bakhtin 1981; Fowler 1986], Shekspir poetikasida gul va o‘simlik obrazlari orqali shakllangan ko‘p qatlamli semantik maydonni tahlil qilish imkonini beradi. Shekspirning ramziy obrazlari emblematik madaniyat, xalq folklori, mifologiya va diniy qarashlar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ular matnning semantik strukturasi va dramatik voqealar rivojida ma’no tashuvchi “kod” sifatida ishlaydi [Lotman 1990; Eco1976].

Lingvopoetik funksiyalar

Lingvopoetik jihatdan Shekspir asarlarida tabiat obrazlari uch asosiy funksiyani bajaradi:

- Dramatik foreshadowing — kelajakdagi voqealarni oldindan sezdirish. Masalan, Otellodagi “Tol qo‘shig‘i” Dezdemonaning fojiaviy qismatini ramziy darajada bildiradi [Neely, 1985; Garber, 2004].
- Psixologik tasvir — qahramonlarning ruhiy iztiroblari va kechinmalarini ochib berish. “Hamlet”dagi Ofeliya gullari uning ruhiy tushkunligi va patriarxal jamiyatdagi ayol qismatini ko‘rsatadi [Showalter, 1985; Thompson & Taylor, 2006].
- Falsafiy-madaniy konseptlar — tabiat obrazlari hayot va o‘lim, go‘zallik va beqarorlik, sevgi va fojia kabi qarama-qarshi tushunchalarni birlashtiruvchi falsafiy metaforaga aylanadi (Romeo va Juliettadagi rohib Lorens monologi) [Shapiro 2005; Thomas 1983].

Bu funksiyalar Shekspir matnidagi har bir gul va o‘simlik obrazini oddiy dekorativ element emas, balki semantik markaz sifatida ko‘rsatadi. Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, Shekspirning poetik tilida tabiat obrazlari “ko‘p qatlamli lingvistik birliklar” bo‘lib, ular matn ichidagi metatekst sifatida ham ishlaydi, ya’ni asarning asosiy g‘oyalarini chuqurroq talqin qilishga xizmat qiladi [Bakhtin1981; Fowler 1986].

Semiotik funksiyalar

Semiotika nuqtayi nazaridan Shekspir asarlaridagi botanika obrazlari madaniy belgilarning murakkab tarmog‘ini tashkil etadi. Har bir o‘simlik o‘z davridagi emblematik ma’noga ega bo‘lgan, bu esa tomoshabinlar va o‘quvchilar uchun matnni “kodlash”ni osonlashtirgan [Bath 1994; Manning 2002]. Masalan:

Tol daraxti (willow) — ayollar iztirobi va muhabbatda yo‘qotish ramzi [Neely 1985];

Rozmarin — xotira va sadoqat belgisi [Gerard 1597];

Binafsha — nafislik va erta o‘lim ramzi [Hamilton 1998];

Yo‘lpechak (columbine) — xiyonat va beqarorlik belgisi [Ellacombe 1878].

Lotman (1990) va Eco (1976) ta'kidlaganidek, bunday belgilar tizimi o‘quvchi va tomoshabin bilan yozuvchi o‘rtasida semiotik muloqotni ta'minlaydi. Shekspir matni shu tarzda nafaqat dramatik asar, balki davr madaniyati, axloqiy qarashlari va mifologiyasi haqidagi kodlangan bilimlar majmuasi sifatida ham qaraladi.

Lingvistik va dramatik struktura uyg‘unligi

Shekspir poetikasida botanika obrazlari matnning dramatik kompozitsiyasi bilan uyg‘unlashadi. Masalan, "Romeo va Julietta"dagi rohib Lorensning dorivor o‘tlar haqidagi monologi nafaqat fabula uchun zarur element, balki sahnada fojiani oldindan bildiruvchi semantik signaldir [Shapiro, 2005]. Bu Shekspirning matn qurilishidagi metaforik ko‘p qatlamlilik va semiotik chuqurlikni ko‘rsatadi [Greenblatt, 2010; Egan, 2006].

Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, Shekspirning lingvopoetik strategiyasi tabiat obrazlarini ikki asosiy maqsadda ishlatadi:

- Estetik maqsad — obrazlar badiiy go‘zallikni yaratadi va dramatik effektni kuchaytiradi;
- Epistemologik maqsad — ular davr falsafasini, axloqiy qadriyatlarni va madaniyatni "lingvistik belgilar tizimi" sifatida aks ettiradi [Thomas 1983; Harrison 1991].

So‘nggi yillarda Shekspir asarlaridagi botanika obrazlari ekokritika, madaniyatshunoslik va lingvokulturologiya yondashuvlari asosida ham tahlil qilinmoqda. Egan (2006) tabiat tasvirini ekologik paradigma bilan bog‘lab, Shekspir dramaturgiyasida inson va tabiat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatgan. Greenblatt (2010) esa Shekspir asarlaridagi tabiat obrazlarini "davr dunyoqarashining lingvistik oynasi" sifatida talqin qiladi. Shu bilan birga, raqamli gumanitar tadqiqotlar Shekspir asarlaridagi barcha botanika obrazlarini kataloglash orqali ularning madaniy va semantik tizimini aniqroq ochib berishga yordam bermoqda [Shakespeare Birthplace Trust 2023].

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — Uilyam Shekspirning tragediyalarida gul va o‘simlik obrazlari orqali o‘lim va qayg‘u motivlarining badiiy ifodasini lingvopoetik jihatdan tahlil qilishdir. Shu bois ishda solishtirma (qiyosiy) tahlil metodidan keng foydalanildi [Fowler 1986; Lotman 1990]. Bu metod Shekspir asarlaridagi ramzlarni bir-biri bilan, shuningdek boshqa davr va madaniyatdagi badiiy matnlardagi o‘xshash motivlar bilan qiyoslash imkonini berdi. Tadqiqot jarayonida Shekspirning uchta mashhur tragediyasi — "Hamlet", "Otello, "Romeo va Julietta" — markaziy material sifatida tanlandi, chunki ularda gul va o‘simlik obrazlari psixologik va dramatik strukturaning ajralmas qismi sifatida o‘ta muhim semantik yukka ega [Spurgeon 1935; Garber 2004].

Avvalo, har bir tragediyada uchraydigan asosiy botanika motivlari aniqlanib, individual tahlil qilindi. Masalan, "Hamlet"dagi Ofeliyaning aqldan ozgan holatda atrofdagilarga gul tarqatish sahnasi [Showalter 1985; Thompson & Taylor 2006], Otellodagi Dezdemonaning "Tol qo‘shig‘i" [Neely 1985], "Romeo va Julietta"dagi to‘y va dafn marosimlari hamda rohib Lorens monologidagi dorivor o‘simliklar tasviri [Shapiro 2005;

Thomas 1983] alohida o‘rganildi. Ushbu epizodlarning semantik, madaniy va psixologik qatlamlari kontekstual tahlil asosida ochib berildi. Keyingi bosqichda ushbu topilmalar o‘zaro qiyoslandi va gul obrazlarining o‘xshash hamda farqli jihatlari aniqlanib, ularning har bir asar dramaturgiyasidagi funksiyasi tushuntirildi [Dowden 1875; Bloom 1999].

Tadqiqot manbalari sifatida Shekspir asarlarining nufuzli ilmiy nashrlari [Thompson & Taylor 2006], izohli matnlar va Oxford University Press hamda Arden Shakespeare seriyasidagi ilmiy sharhli editsiyalardan foydalanildi (Shakespeare, various editions). Bu yondashuv lingvistik aniqlik va tarixiy kontekstni saqlashga yordam berdi. Shuningdek, gul va o‘simliklarning semantik yukini to‘liq ochib berish uchun Elizabethan davridagi botanik adabiyotlar, xususan John Gerardning The Herbal or General History of Plants (1597) hamda Henry Lyte tarjima qilgan Cruydeboeck (1578) kitoblari asosiy qo‘llanma sifatida tanlandi. Ushbu manbalar orqali Shekspir zamondoshlari uchun o‘simliklarning qanday ramziy ma’no kasb etgani aniqlandi [Gerard 1597; Lyte, 1578; Ellacombe 1878].

Tadqiqot metodologiyasi doirasida etnobotanika va folklor manbalaridan ham foydalanildi. Ofeliya tilga olgan gullar — arpabodiyon (fennel), binafsha (violet), romashka (daisy) va yo‘lpechak (columbine) kabi o‘simliklarning xalq og‘zaki ijodidagi ramziy ma’nolari va mifologik ildizlari ham o‘rganildi [Hamilton 1998; Utah Shakespeare Festival 2019]. Masalan, binafsha gullar Prozerpina haqidagi yunon mifologiyasi bilan bog‘lanib, beqarorlik va erta o‘lim ramziga aylangan [Hamilton 1998; Greenblatt 2010]. Shu orqali tahlil jarayonida ramzlarning tarixiy semantik konnotatsiyasi va ularning dramaturgiya bilan uzviy bog‘liqligi ochib berildi.

Qiyosiy yondashuv nafaqat Shekspirning o‘z asarlari orasidagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlash, balki boshqa davr va madaniyatdagi o‘xshash ramzlarni tahlil qilish uchun ham qo‘llandi [Manning, 2002; Bath 1994]. Masalan, “Hamlet”dagi gul ramzlari romantik davr poeziyasi [Wordsworth 1807] va Yevropa xalq adabiyotidagi gul obrazlari bilan qiyoslandi, bu esa Shekspir ramzlarining universal madaniy xususiyatlarini ochishga yordam berdi [Terras 1992; Cavanagh 1994].

Shuningdek, tahlil jarayonida kontekstual yondashuv va simvolik talqin metodlari uyg‘unlashtirildi. Kontekstual yondashuv Shekspir matnining sahna voqealari, tarixiy va ijtimoiy kontekstini hisobga olib, qahramonlarning ruhiy holati va dramatik jarayonni chuqurroq talqin qilish imkonini berdi [Bakhtin 1981; Harrison 1991]. Simvolik talqin esa har bir gul va o‘simlik obrazining madaniy- belgilar tizimi (semiotik) rolini aniqlashga yordam berdi. Lotman (1990) va Eco (1976) tomonidan ilgari surilgan semiotik nazariya Shekspir matnini madaniy belgilar tarmog‘i sifatida talqin qilishda asosiy nazariy baza bo‘ldi.

Metodologiyaning muhim jihatlaridan yana biri — lingvopoetik tahlildir. Bu yondashuv Shekspir asarlarida til birliklari va obrazlarning estetik vazifasini o‘rganishga qaratilgan [Spurgeon 1935; Fowler 1986]. Shekspir dramaturgiyasida tabiat obrazlari oddiy metafora emas, balki voqealar rivojini boshqaruvchi lingvistik marker sifatida ishlaydi. Masalan, “Romeo va Julietta”dagi rohib Lorensning dorivor o‘tlar haqidagi monologi nafaqat dramatik kontekstni boyitadi, balki o‘lim va

hayotning ikki tomonlama tabiatini ramziy darajada aks ettiradi [Shapiro 2005; Thomas 1983].

Tahlil jarayonida qo‘llanilgan interditsiplinar yondashuv Shekspir poetikasini chuqurroq ochishga xizmat qildi. Botanika, folklorshunoslik, mifologiya, semiotika va lingvistika kabi fanlar kesishmasida olib borilgan izlanishlar Shekspir matnidagi gul va o‘simlik obrazlarining dramatik, psixologik va madaniy funksiyalarini kompleks ko‘rib chiqishga imkon berdi [Egan 2006; Greenblatt 2010]. Bu esa Shekspir ijodidagi ramzlarni zamonaviy filologiya va madaniyatshunoslik kontekstida tahlil qilish uchun mustahkam nazariy asos yaratdi.

Natijada mazkur tadqiqot metodologiyasi Shekspirning tabiat obrazlarini lingvopoetik va semiotik jihatdan o‘rganishga, ularning ramziy ma’nosini tarixiy va madaniy kontekstda ochishga, hamda Shekspir tragediyalaridagi o‘lim va qayg‘u motivlarining dramatik kuchini ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar
“Hamlet” tragediyasida gullar va motam

Shekspirning “Hamlet” tragediyasida o‘simlik va gul ramzlari o‘lim motivini ifodalashda markaziy o‘rin tutadi. Asarning eng mashhur gul obrazlari sahnasi — Ofeliya aqldan ozgan holda atrofdagilarga gullar “ulashish” epizodi (IV parda, 5-sahna)dir. Ushbu sahnada Ofeliya Laert, Gertruda va Klavdiyga xayolan turli gullarni uzatib, ularning har biri bilan bog‘liq ramziy ma’nolar orqali o‘z iztirobini izhor qiladi:

Rozmarin — “xotira uchun” deya Laertga beradi (“There’s rosemary, that’s for remembrance. Pray you, love, remember”). Rozmarin qadimda xotira va sodiqlik ramzi bo‘lib, bu ishora Ofeliyaning otasi Poloniyni yodga olish va akasi Laertdan o‘zini eslashini so‘rashidir.

Pansy (jo‘ka gul) — “fikrlar uchun” deya Laertga taqdim etiladi. Pansy guli o‘sha davr ramziy tilida xayol yoki g‘amgin o‘ylarni ifodalagan, bu orqali Ofeliya o‘z iztirobli xayollarini bildiradi.

Shivit (fennel) va yo‘lchiq (columbine) — bu gullar u yerda bo‘lgan qirol va qirolichaga atalgandek: shivit — xushomad va xoinlik ramzi, yo‘lchiq esa bevafolikni anglatadi. Ofeliya bu gullarni nomlamoqda: “There’s fennel for you, and columbines” — ya’ni Klavdiy va Gertrudaga bu o‘simliklar bilan ularning xatti-harakatlarini (xiyonat, buzuqlik) eslatmoqda, go‘yo.

Ruta (javdar gul, “Herb of grace”) — “achchiq kulfat” guli. Ofeliya: “There’s rue for you, and here’s some for me… O, you must wear your rue with a difference” deb, rue’ni Gertrudaga va o‘ziga ataydi (myshakespeare.com). Ruta graveolens — xalq orasida chinnigul yoki afsus gul deb atalib, tavba va pushaymon ramzi bo‘lgan (littlefarmhouseflowers.com). Ofeliya bu bilan qirolichani qilgan ishlaridan pushaymon bo‘lishga chaqirsa, o‘ziga ham achchiq qayg‘usini ajratadi.

Qoqi gul (daisy) — Ofeliya faqat: “There’s a daisy” deya nomlaydi. Daisy an’anada begunohlik va sadoqat ramzi edi, biroq bu yerda u hech kimga berilmaydi — go‘yo sudxo‘r dunyoda begunohlikka o‘rin yo‘qligini anglatadi.

Binafsha (violet) — “Men senga binafsha ham bergan bo‘lardim, lekin ular otam o‘lganda qurib qolishdi”, deydi Ofeliya (myshakespeare.com). Binafsha guli sadoqat va poklik ramzi sanalgan, shuningdek, yoshlarning erta o‘limi bilan bog‘liq ma’no ham bor (masalan, Persefona afsonasida yoki ingliz xalq qo‘shiqlarida). Ofeliyaning so‘zlari shuni anglatadiki, otasi vafot etgach, uning hayotiy quvonchlari va umidlari so‘nib, sadoqati va beg‘uborligi “qurib bitdi”. Bu holat binafsha gulining ramziy ma’nosini — yo‘qotishdan keyingi qayg‘uni ochib beradi (shakespeare.org.uk).

Ofeliya nomlagan gullar orqali Shekspir, bir tomondan, qahramonning aqldan ozgan holida ham mantiqiy “hujjat” (Laert “A document in madness” deya ta’kidlaydi (myshakespeare.com), ya’ni gullar tili orqali o‘z dard-u hasratini ifoda etayotganini ko‘rsatadi. Ikkinchi tomondan esa bu gullar dramasi orqali saroydagi har bir obrazning aybi yoki fojiasi eslatilib o‘tiladi: o‘tmishga, qadriyatlarga bepisandlik, xiyonat, gunohlaridan pushaymon bo‘lmaslik, begunohlikning yo‘qolishi kabi. Natijada gul obrazlari fojia mazmunini yanada chuqurlashtiradi va Ofeliyaning ruhiy holatini rang-barang ramzlar orqali tomoshabinga yetkazadi (shakespeare.org.uk).

Ofeliyaning o‘zi ham gulga qiyos qilinadi. Uning vafoti tasvirida (IV pardada Gertrudaning hikoyasi) yana o‘simliklar tilga olinadi: “Soy bo‘yidagi tol ostida Ofeliya yovvoyi gullardan gulchambarlar tuzib, osilib turgan novdaga ilmoqchi bo‘ladi; shunda novda sinib, u suvga qulaydi…” degan ta’rifda tol daraxti va suvdagi gullar bor. Tol daraxti (ipak tol) xalq e’tiqodida ma’shuqasi tashlab ketgan ayollarning motam ramzi edi — “tolning boshiga o‘rash” degan ibora bevafolik qurboniga aylangan ayolni bildirgan. Ofeliya to‘lqin ustida “mermaiddak” suzib yurganida atrofida suzib yurgan gullar ham bejiz emas: uning qurbon bo‘lgan muhabbati va hayoti shu gullar kabi oqim bilan oqib ketadi. Gertruda so‘zida “Suvda ko‘p gular ochilib turardi” qabilida tasvirlaydi, bu manzara go‘zal bo‘lsa-da, uning tagida mudhish o‘lim borligini tomoshabin anglab turadi. Vafotidan so‘ng Ofeliya yana binafsha guliga ulanadi: uning janozasida Laert singlisining qabriga sakrab, “Uni yerga qo‘ying, beg‘ubor vujudidan binafshalar unib chiqsin!” deya nido qiladi (litcharts.com). Laertning bu so‘zlari marhumaning pokiza ekanini va undan yodgorlik sifatida bahor gullari o‘sib chiqishini tilaydi. Binafsha gul — xotira va sadoqatning tirik ramzi sifatida Ofeliya qabri ustida unib chiqishi bilan, go‘yoki, jonlanayotgan umid va poklikni ifodalaydi (shakespeare.org.uk). Yana Gertruda qabrga “Shirin atirgullar” (sweets to the sweet) uloqtiradi — bu ham marhumaning yosh va go‘zal umrini gulga o‘xshatib, gul kabi so‘lg‘in holda yerga qo‘yilayotganini tasdiqlovchi tasvirdir.

Shunday qilib, “Hamlet” tragediyasida gullar orqali ifoda etilgan yo‘qotish va qayg‘u motivi asarning emotsional kulminatsiyalarida namoyon bo‘ladi. Ofeliya obrazi orqali gullar bevosita mohiyatga aylangan: ularning “so‘zsiz tili” qahramonlarning boshdan kechirgan fojiasini anglatar va tomoshabin qalbida chuqur estetik-ta’sirchan hissiyot uyg‘otadi. Bu holat Shekspirning gul obrazidan nafosat va fojia uyg‘unligini yaratish vositasi sifatida mahorat bilan foydalanganini ko‘rsatadi.

“Otello” tragediyasida tol va atirgul ramzi

“Otello” tragediyasida ham o‘simlik obrazlari fojia va yo‘qotishning hissiy manzarasini chizishda muhim rol o‘ynaydi. Bu asarda ikki xil o‘simlik ramzi ajralib turadi: tol (willow) va atirgul (rose). Birinchidan, “Otello”da Dezdemona tomonidan kuylanadigan “Tol qo‘shig‘i” (IV parda, 3-sahna)ni olaylik. Dezdemona eri Otelloning asossiz rashkidan ranjib, yotish oldidan bolaligida eshitgan xalq qo‘shig‘ini eslaydi va kuylay boshlaydi. Qo‘shiq matni tarkibida “yashil tol” haqida qayta-qayta eslatma keladi: “Bechora yor yashil tol ostida o‘tirib zorlanar…” tarzida. Bu qo‘shiqda sevgilisiga tashlab ketilgan, yolg‘izlikda dod-voy chekkan ayol haqida so‘z boradi (shakespeare.org.ukshakespeare.org.uk). Tarixiy-lisoniy nuqtayi nazardan, “Tol qo‘shig‘i” 1580-yillardan ma’lum bo‘lgan xalq baladasi bo‘lib, dastlab unda xiyonat qurboni erkak haqida kuylangan edi; Shekspir uni o‘zgartirib, mazkur qo‘shiqni ayol taqdiri haqida ettiradi (shakespeare.org.uk), bu orqali Dezdemona o‘z holini ashula matni bilan ifodalaydi.

Tol daraxti, yuqorida qayd etilganidek, Yevropa madaniyatida tashlab ketilgan sevgining va alamli motamning timsoli edi. Shakespeare tol obrazini, xususan, ushbu qo‘shiq orqali, Dezdemonaning fojiali ohiriga ishora sifatida qo‘llaydi. Sahna davomida Dezdemona qo‘shiqdan parchalar aytadi: “Sing all a green willow, willow, willow...” (Yashil tol yaproqlari zor yig‘laydi) misralari uning ko‘nglini xira qilib turgan alam va xavotirni ochib beradi (opensourceshakespeare.orgopensourceshakespeare.org). Qo‘shiqni oxirigacha kuylashga ulgurmay, Dezdemona to‘xtab qoladi, biroq tomoshabin asl qo‘shiq nihoyasini yaxshi biladi — original baladada ayol ham tol ostida o‘lib ketadi. Shunday qilib, Shekspir tomoshabin kutgan fojiani oldindan ramziy “ogohlantiradi”: bu qo‘shiq so‘ngida Dezdemonaning halokatini sezib turamiz (shakespeare.org.ukshakespeare.org.uk). Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, “Tol qo‘shig‘i” sahnasi orqali Dezdemona va uning xizmatkori Emiliya o‘z g‘amlarini oshkora ifoda etish imkoniga ega bo‘ladilar, shu bilan birga bu qo‘shiq ularning aybsiz, beg‘ubor ekanini va erlarining (Otello va Yagoning) zulmini ko‘rsatadi (shakespeare.org.uk). Haqiqatan ham, sahna davomida Dezdemona Emiliya bilan erkaklarning xiyonati haqida gaplashadi – bu suhbat ham qo‘shiq mavzusiga hamohang bo‘lib, qahramonalarning ayanchli ahvolini ochib beradi.

Ikkinchidan, “Otello”da yana bir kuchli o‘simlik metaforasi — atirgul — Otello tilidan yangraydi. V pardaning 2-sahnasida, Otello begunoh rafiqasi Dezdemonani bo‘g‘ib o‘ldirishga tashlangan paytda, u go‘yo bu qabih niyatdan o‘zini to‘xtatmoqchi bo‘lib, bir lahza uni o‘padi va quyidagicha deydi: “Yulib olgan atirgulga men qayta hayot baxsh eta olmasman; u albatta so‘lib qoladi. Shuning uchun uni novdasidanoq hidlab qolay…” (“When I have plucked the rose, I cannot give it vital growth again; It must needs wither; I'll smell it on the tree” – V.2) deb pichirlaydi. Bu satrlarda Otello Dezdemona husnini bog‘dagi gulga qiyoslaydi – gulni uzsang, u yana qayta yasharmaydi. Ushbu atirgul obrazi o‘limning qaytarilmasligini ifodalovchi kuchli timsoldir: Otello tushunib turibdi — agar u xotinini o‘ldirsa, uning hayotini qaytarib bo‘lmaydi, xuddi uzilgan

gulni qayta bog‘lab bo‘lmagani kabi. Bu misra orqali Shekspir qotillik sodir bo‘lishi oldidan dramatik keskinlikni oshiradi: tomoshabin Otelloning hali ham ikkilanayotganini, sevgisi (atirgulning “balsam hidi”) va rashki (gulni uzmoqchi ekani) kurashayotganini his etadi. Atirgul — muhabbat va go‘zallik ramzi — shu lahzada o‘lim bilan qo‘shma ma’no kasb etadi; gulning so‘lishi Dezdemonaning o‘limi bilan parallel tarzda badiiy ifoda topadi.

Natijada “Otello” tragediyasida tol va atirgul orqali ifodalangan yo‘qotish motivi ikki xil qirrada namoyon bo‘ladi. Tol qo‘shig‘i orqali — oldindan sezilgan fojianing alamli ohangi, xiyonat va yolg‘izlikning ifodasi, Dezdemona uchun aytilgan marshi – eshitiladi. Atirgul obrazi orqali esa jahon go‘zalligini yo‘qotish (Otello sevgan ayolini o‘ldirib, o‘z dunyosidagi eng go‘zal “gul”ni nobud qiladi) va bu ishning qaytarilmasligi, pushaymon uchun kechikkanlik anglanadi. Ikkala obraz ham tomoshabin qalbida kuchli hissiy ta’sir uyg‘otadi va tragediyaning asosiy ziddiyatlarini (beg‘uborlik va rashk, sevgi va nafrat, adolat va adashuv) yanada keskinroq qilib ko‘rsatadi.

“Romeo va Julietta”da gul orqali sevgi va o‘lim uyg‘unligi

“Romeo va Julietta” tragediyasi — sevgi va o‘limning motivlarining uzviy uyg‘unligi bilan mashhur asar. Unda gul va o‘simliklar mazmun jihatdan sevgi ramzi sifatida ko‘p tilga olinsa-da (Juliettaning o‘zi: “Nom nima? Atirgulni boshqa ism bilan ataganda ham, u shu qadar xushbo‘y hid tarataverardi” deya, ismlarni atirgulga qiyoslaydi), ayni paytda gul va o‘tlar o‘lim manzaralarida ham muhim rol o‘ynaydi.

Asarning boshidanoq Frayer Lorenso — ruhoniy va botanik — obrazi orqali o‘t va gul mavzusi kirib keladi. U ilk sahnalardan birida dorivor o‘tlar va gullarni terib yurib, ularning ikki xil xususiyatga ega ekanini aytadi: “Yer tabiat onasidir va qabridir: unda ko‘milgan narsa unda qayta tug‘iladi” deb, tabiatning paradoksal siklini ta’riflaydi (shakespeare-navigators.ewu.edu). Bu so‘zlar hayot va o‘limning uzviy bog‘liqligini gul va o‘t timsolida ko‘rsatadi — yer qo‘yniga ko‘milgan urug‘ undan unib chiqadi. Frayer yana: “Ba’zi zahar, ba’zi foyda gulda...” deya, bitta gul ham shifo, ham zahar bo‘lishi mumkinligini ta’kidlaydi (shakespeare-navigators.ewu.edu). Bu nafaqat botanika haqiqatidir, balki asarning motiviga ham ishora: sevgi ham, najot ham halokat manbayi bo‘lishi mumkin. Darhaqiqat, keyinchalik Frayer Lorenso o‘sha o‘simlik bilimidan foydalanib, Julietta uchun “uxlovchi dorini” tayyorlaydi — bu dori o‘limni soxtalashtirish (va sevishganlarni qovushtirish) uchun mo‘ljallangan bo‘lsa-da, oxir-oqibat Romeo o‘sha holatni haqiqiy o‘lim deb o‘ylab, o‘z joniga qasd etadi. Shunday qilib, gul va o‘tlarning ikki tomonlama — hayotbaxsh va halokatli tabiati mazkur tragediyada syujet rivojiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

“Romeo va Julietta”da yo‘qotish va motam gul orqali eng yorqin namoyon bo‘ladigan epizod — Juliettaning soxta o‘limi va uning “dafn marosimi” sahnasi. Julietta o‘lik kabi uyquda yotganida, uning atrofidagilar (ota-onasi, Paris va boshqalar) uni haqiqatan ham o‘ldi deb o‘ylab, to‘y marosimini motam marosimiga aylantiradilar. Xususan, Count Paris (Juliettaning unashtirilgan kuyovi) qabrga kelib, Julietta xonasini gul

bilan bezaydi. U gulchambarlarni qabrga sochar ekan, quyidagicha deydi: “Shirin gul, gul bilan sening to‘ying o‘rnini bezataman” (“Sweet flower, with flowers thy bridal bed I strew...”) (myshakespeare.com). Parij Juliettani “shirin gul” deb ataydi va uning xonasini (endi go‘rini) go‘yoki kelin to‘shagidek gullar bilan to‘ldiradi (shakespeare-navigators.ewu.edu). Bu yerda gul obrazlari orqali baxtli visol bilan ayrilmas o‘lim birlashtiriladi — sevgi gulidek nozik Juliettaning haqqoniy to‘y ko‘rmay, go‘rda gulga burkangan holiga tomoshabin achinadi. Parij ham o‘z o‘xshatishining dahshatli ma’nosini angladi: “Afsus, uning bosh ustida endi faqat chang va toshlar pardasi” deya nola qiladishakespeare-navigators.ewu.edu. Bu misra sevgining go‘zal ramzi bo‘lgan guldan keskin qabr toshlariga o‘tadi, ya’ni gul o‘lim oldida ojiz qolganini ko‘rsatadi.

Juliettaning “o‘limi” bilan bog‘liq yana bir gul ramzi — rozmarin. Rozmarin gulining motamdagi ahamiyati haqida asarda bir necha bor so‘z ketadi. Masalan, Juliettaning onasi Lady Capulet qizini o‘lik holda topgach, nola qiladi: “Rozmarin — ham to‘yda, ham dafn marosimida ishlatiladigan gul. Uni bezatib qo‘yish kerak”. Haqiqatan, rozmarin (xotira guli) Yevropa odatlarida to‘y kuni kelin va kuyov gulchambarida va ayni paytda dafn marosimida marhumni eslash uchun ishlatilar edi (shakespeare.org.uk). Bu ikki marosimning bir gul orqali bog‘lanishi “Romeo va Julietta” fojiasida sevgi va o‘lim qanchalik yaqindan tutashganini ko‘rsatuvchi ajoyib poetik yechimdir. Capuletlar xonadonida rozmarin Juliettaning “kelinlik libosi”ni bezash o‘rniga, uni dafnga hozirlashga xizmat qilmoqda — fojia shundaki, to‘y ham, dafn ham bir kunda, bir sahnada kechadi. Bu orqali Shekspir hayotning eng shodiyonali onlari (visol, to‘y) bilan eng fojiaviy hodisasi (o‘lim) orasidagi nozik chegara va ziddiyatni gul ramzi vositasida ifodalaydi.

Oxir-oqibat Romeo va Juliettaning haqiqiy o‘limi sahnasida ham gul motivi davom etadi. Romeo Juliettaning qabri oldida monolog o‘qib, sevgilisini yana gulga o‘xshatadi: “Bu yerda yotgan go‘zal guldur, men esa uning yoniga boshqa bir gul — o‘zimni qo‘yaman” mazmunida (V.3). U zahar ichishdan oldin Juliettani so‘nggi bor o‘pib, “lablarimdagi zahar seni halok etmadi, balki ularni hozir gul yaprog‘idek qizarib qo‘ygan” deya tasvirlaydi — Juliettaning husni o‘limda ham gulga mengzamoqda. Bu tasvirlar sevishganlarning fojiasini yanada oshiradi: yigit va qiz gul kabi go‘zal va navqiron edilar, ammo xuddi gul umrining qisqaligi kabi, ularning baxti ham qisqa bo‘ldi.

Demak, “Romeo va Julietta” tragediyasida gul va o‘simlik obrazlari (rozmarin, atirgul, zahar o‘tlari va boshqalar) sevgi va o‘lim motivlarini bir paytning o‘zida ifodalab, asarning g‘oyaviy qurilmasini mustahkamlaydi. Gul ikki ma’noli belgi sifatida — bir tomondan pok sevgi, go‘zallik va yoshlik, boshqa tomondan so‘nuvchi hayot, nobud bo‘luvchi orzu-umidlarni anglatadi. Shakespeare shu ikki qirra orqali tomoshabinga chuqur ta’sir ko‘rsatib, hayot va o‘limning ajralmasligiga ishora qiladi.

Boshqa tragediyalardan misollar

Yuqorida ko‘rib o‘tilgan uch asosiy tragediyadan tashqari, Shekspirning boshqa ba’zi tragediyalarida ham o‘simliklar orqali yo‘qotish

va vayron bo‘lish mavzusi kuzatiladi. Masalan, “Qirol Lir” (King Lear) fojiasida Lir aqldan ozgan holatda boshiga yovvoyi o‘tlar va gulxayr yovvoyi gullardan toji kiyib oladi. Bu hol uning aqlini yo‘qotganini ifodalovchi vizual metafora bo‘lib, shohlik taxti o‘rniga yovvoyi tabiat “tojini” kiygani uning tanazzulini ko‘rsatadibooks.google.cd. Lir: “Fufur o‘ti, qo‘ng‘irbosh, qoqigul – bari boshimda…” deya telbalarcha so‘zlar bilan o‘zini ta’riflab, farzandlaridan judo bo‘lgani alamini yovvoyi begona o‘tlar timsolida ifoda etadi. Cordelianing fojiali halok bo‘lishidan oldin Lir gullar haqida emas, qushlarga (bulbul va qaldirg‘ochlarga) ishora qiladi, ammo uning “yovvoyi gul taxti” obrazi fojia davomida yoddan ko‘tarilmaydi – bu ham qahramon yo‘qotgan aql va saltanat ramzidir.

“Makbet” tragediyasida gul obrazi alohida bir sahnada eshitiladi: Ledi Makbet erini fitna paytida qat’iyatli bo‘lishga undarkan, “Boshqalarga xuddi aybsiz bir gul kabi ko‘rin, ammo aslida ostingda ilon bo‘l” (“look like th' innocent flower, But be the serpent under’t” – I.5) deydi. Bu misra gulning beg‘uborlik niqobi sifatida ko‘rsatilishidir. Oqibatda, Makbet xonadonidagi “gullar” (yuzaki odob-axloq) ostida “ilonlar” (qirolni o‘ldirish rejasi) yashiringan bo‘ladi. Mazkur gul/ilon antitezasi orqali Shekspir Makbetda ikkiyuzlamachilik va gunohkorlikni ifodalagan. Bu bevosita o‘lim motivini gulga bog‘lamagan bo‘lsa-da, qotillikni amalga oshirish uchun gul maskasi kerak bo‘lganini ko‘rsatib, gulni yana o‘lim sahnasining bir qismiga aylantiradi.

“Yuliy Sezar” pyesasida yoki *“Antoniy va Kleopatra”*da ham ba’zi o‘simlik obrazlariga duch kelish mumkin, biroq ularning yo‘qotish va motam bilan aloqasi yuqoridagi asarlarga qaraganda kamroq. Shunga qaramay, aytish mumkinki, Shekspirning deyarli barcha tragediyalarida tabiat unsurlari — xususan gul va o‘simliklar — fojia muhitini kuchaytirishga xizmat qiluvchi ramziy detal sifatida ishtirok etadi.

Xulosa va takliflar

Yuqoridagi tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, gul va o‘simlik obrazlari Shekspir tragediyalarida o‘lim va yo‘qotish motivlarini ifodalashning muhim poetik vositalaridan biridir. Gullar uzviy ravishda hayotning go‘zalligi va o‘tkinchiligini eslatadi; ular orqali qahramonlarning dardi, motami va halokati tasviriy jihatdan aniq va ta’sirchan ko‘rinishga ega bo‘ladi. Masalan, Ofeliyaning qurigan binafshasi yoki Dezdemonaning to‘l yig‘isi kabi detallar syujet voqealarini tomoshabin his etishi uchun kuchli emotsiyalar rangini beradi — bu Shekspir dramatizmining muvaffaqiyatlaridan biridir.

Shekspir davrida gul va o‘simliklarning ramziy ma’nolari yaxshi anglashilgan bo‘lib, muallif shu xususiyatni o‘z dramatik tilida mohirona qo‘llagan. Gohida birgina gul zikri orqali u butun bir fojiani oldindan ifodalab bera oladi (Dezdemonaning tol qo‘shig‘i misolida), yoki qahramonning tilsiz iztirobini ochib tashlaydi (Ofeliyaning gullar sahnasi misolida). Shuningdek, Shekspir qarama-qarshi tushunchalarni bitta gul obrazi orqali birlashtiradi: “Romeo va Julietta”da rozmarin gullari va atirgullar ham sevgi, ham o‘lim manzarasining bir qismi sifatida xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot Shekspir ijodidagi tabiiy ramzlar semantikasini yoritishga qaratilgan bo‘lib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun: Shekspir asarlaridagi gul va o‘simlik motivlarini boshqa mualliflar (masalan, qayd etilgan Anna Axmatova yoki boshqa milliy dramaturglar) asarlaridagi o‘xshash motivlar bilan kengroq solishtirish maqsadga muvofiq. Bu umumadabiy jarayonda gul ramzining universallik va o‘ziga xoslik darajasini aniqlashga yordam beradi. Ayniqsa, Sharq va G‘arb adabiyotida gul ramzini solishtirish qiziqarli ilmiy yo‘nalish bo‘lishi mumkin (masalan, O‘zbek mumtoz she’riyatida gul va bulbul motivi va uning o‘lim/yo‘qotish bilan bog‘liqligi).

Amaliyot va ta’lim uchun: Adabiyot o‘qitishda Shekspir tragediyalarini tahlil qilishda gul va o‘simlik obrazlariga e’tibor qaratish talabalar uchun asar mazmunini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Xususan, asliyatdan o‘zbek tiliga tarjima qilingan matnlarda bu gul ramzlarining ma’nosini izohlash, ularning madaniy kontekstini tushuntirish muhim. Shuningdek, sahna asarlarini sahnalashtirishda dekor sifatida ham mazkur ramzlardan foydalanish (masalan, “Hamlet”da Ofeliya sahnasida gullar, “Otello”da tol shoxlari, “Romeo va Julietta”da to‘y-dafn marosimida gullar) tomoshabin uchun vizual tushunarlilikni oshiradi.

Tarjima va izohli nashrlar uchun: Shekspir asarlarining o‘zbek tilidagi tarjimalarida ayrim gul nomlari yoki iboralari to‘g‘ridan-to‘g‘ri ma’no bermasligi mumkin (masalan, “pansy” yoki “columbine”ning an’anaviy ramziy ma’nosi bizning madaniyatimizda taniş emas). Shu bois, tarjima matnlariga izohlar orqali ularning ma’nosini tushuntirish yoki mos ekvivalent ramzlarni topish lozim. Bu asar mazmunini to‘liqroq yetkazish va o‘quvchida to‘g‘ri assotsiatsiya uyg‘otish uchun zarur.

Mazkur tadqiqot Shekspir tragediyalaridagi gul va o‘simlik obrazlarining lingvopoetik va semiotik funksiyalarini chuqur, tizimli va interditsiplinar yondashuv asosida tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot davomida Shekspirning “Hamlet”, “Otello”, Romeo va “Julietta” tragediyalaridagi ramziy tabiat obrazlari alohida epizodlar asosida o‘rganilib, ularning sahna voqealari, qahramonlar ruhiyati va dramaturgik struktura bilan uzviy bog‘liqligi ochib berildi [Spurgeon 1935; Garber 2004; Bloom 1999]. Qiyosiy tahlil metodologiyasi asosida bu obrazlarning o‘xshash va farqli jihatlari aniqlanib, ular Renessans davri madaniyati, mifologiyasi, folklori va Elizabethan davridagi botanika bilimlari bilan uyg‘unlikda talqin qilindi [Gerard 1597; Lyte 1578; Ellacombe 1878].

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, Shekspir matnidagi o‘simlik obrazlari oddiy dekorativ detal emas, balki voqealar rivojini boshqaruvchi, qahramonlarning ruhiy kechinmalarini chuqurlashtiruvchi va tomoshabinlarga semantik signallar beruvchi madaniy kod sifatida ishlaydi [Lotman 1990; Eco 1976]. Masalan, “Hamlet”dagi Ofeliya gul tarqatish sahnasi nafaqat uning ruhiy iztiroblarini, balki ayollarning patriarxal jamiyatdagi o‘rnini aks ettiruvchi lingvopoetik vosita sifatida ham talqin qilinadi [Showalter 1985; Thompson & Taylor 2006]. “Otello”dagi “Tol qo‘shig‘i” Dezdemonaning fojiasini oldindan bildiruvchi semiotik signal sifatida xizmat qiladi [Neely 1985], “Romeo va Julietta”dagi rohib Lorensning dorivor o‘tlar haqidagi monologi esa tabiat obrazlarini hayot

va o‘limning ikki qirrali mohiyatini anglatuvchi falsafiy konsept sifatida ochib beradi [Thomas 1983; Shapiro 2005].

Shekspir poetikasida o‘simlik obrazlari lingvopoetik jihatdan nafaqat estetik go‘zallikni yaratadi, balki davrning falsafiy-axloqiy qarashlari va madaniyatini badiiy shaklda aks ettiradi [Greenblatt 2010]. Tadqiqot davomida kontekstual va simvolik tahlil metodlarining uyg‘unligi Shekspir matnidagi ramzlarning intertekstual aloqalarini va madaniy ildizlarini yanada chuqurroq ochishga yordam berdi [Bath 1994; Manning 2002]. Ushbu yondashuv Shekspir asarlaridagi tabiat obrazlarini semiotik tizim sifatida ko‘rib chiqishga va ularning lingvistik, estetik hamda tarixiy-ma’naviy ahamiyatini ochib berishga imkon berdi.

Mazkur ishning ilmiy yangiligi shundan iboratki, u Shekspir dramaturgiyasidagi gul va o‘simlik ramzlarini faqat badiiy detal sifatida emas, balki lingvopoetik strukturaning markaziy komponenti sifatida tahlil qiladi. Bu obrazlar qahramonlarning ruhiy kechinmalarini ifodalash, sahna voqealarini dramatik kuch bilan ta’minlash, tomoshabin bilan yozuvchi o‘rtasida madaniy muloqotni shakllantirish kabi funksiyalarni bajaradi. Tadqiqotda qiyosiy va interditsiplinar yondashuvlardan foydalanish Shekspirning ramzlar tizimini Yevropa madaniyatining boshqa namunalari bilan solishtirish va ularning universal mohiyatini ochishga xizmat qildi [Terras 1992; Cavanagh 1994].

Natijada Shekspir asarlaridagi gul va o‘simlik obrazlari insoniyatning hayot, o‘lim, sevgi, xotira, beqarorlik haqidagi falsafiy qarashlarini badiiy shaklda mujassam etuvchi murakkab semantik tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari lingvopoetika, semiotika va madaniyatshunoslik fanlari uchun nazariy ahamiyatga ega bo‘lib, Shekspir merosini yanada chuqurroq va kengroq o‘rganishga zamin yaratadi. Ushbu yondashuv kelajakdagi filologik tadqiqotlar uchun nafaqat Shekspir ijodiga, balki boshqa davr va madaniyatlardagi ramziy obrazlar tizimini ham o‘rganishda metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar/ References

Abjalova, M. A. (2020). Tahrir va tahlil dasturlarining lingvistik modullari [Linguistic modules of editing and analysis software]. Toshkent: Nodirabegim.

Alciato, A. (1531). Emblemata. Augsburg: Heinrich Steyner.

Bakhtin, M. M. (1981). The dialogic imagination: Four essays (M. Holquist, Ed.; C. Emerson & M. Holquist, Trans. University of Texas Press.

Bath, M. (1994). Speaking pictures: English emblem books and Renaissance culture. Longman.

Bloom, H. (1999). Shakespeare: The invention of the human. Riverhead Books.

Cavanagh, C. (1994). Lyric poetry and modern politics: Russia, Poland, and the West. Yale University Press.

Dowden, E. (1875). Shakespeare: A critical study of his mind and art. Henry S. King & Co.

Eco, U. (1976). A theory of semiotics. Indiana University Press.

Egan, G. (2006). Green Shakespeare: From ecopolitics to ecocriticism. Routledge.
Ellacombe, H. N. (1878). The plant-lore & garden-craft of Shakespeare. Satchell & Co.
Fowler, R. (1986). Linguistic criticism. Oxford University Press.
Garber, M. (2004). Shakespeare after all. Anchor Books.
Gerard, J. (1597). The herbal or general history of plants (Facsimile edition). Mir.
Greenblatt, S. (2010). Will in the world: How Shakespeare became Shakespeare. W. W. Norton.
Hamilton, E. (1998). Mythology: Timeless tales of gods and heroes. Grand Central Publishing.
Harrison, P. (1991). The Bible, Protestantism, and the rise of natural science. Cambridge University Press.
Karasik, V. I., & Sternin, I. A. (Eds.). (2007). Antologiya kontseptov. Slovar' [Anthology of concepts. Dictionary]. Gnozis.
Lotman, Y. M. (1990). Universe of the mind: A semiotic theory of culture (A. Shukman, Trans.). Indiana University Press.
Lyte, H. (1578). A niewe herball, or historie of plants. Henry Bynneman.
Manning, J. (2002). The emblem. Reaktion Books.
Neely, C. T. (1985). Broken nuptials in Shakespeare's plays. Yale University Press.
Qosimov, B. (2004). Shekspir poetikasi [Shakespeare's poetics]. Fan.
Seaton, B. (2012). The language of flowers: A history. University of Virginia Press.
Shakespeare Birthplace Trust. (2023). Shakespeare's flowers and plants. https://www.shakespeare.org.uk
Shakespeare, W. (various editions). Hamlet, Othello, Romeo and Juliet. Oxford University Press.
Shapiro, J. (2005). A year in the life of William Shakespeare: 1599. HarperCollins.
Showalter, E. (1985). Representing Ophelia: Women, madness, and the responsibilities of feminist criticism. In P. Parker & G. Hartman (Eds.), Shakespeare and the question of theory (pp. 77–94). Methuen.
Spurgeon, C. F. E. (1935). Shakespeare's imagery and what it tells us. Cambridge University Press.
Ter-Minasova, S. G. (2000). Real'nyy mir, kul'tura, yazyk [The real world, culture, language]. In Yazyk i mezhkul'turnaya kommunikatsiya [Language and intercultural communication] (pp. 35–87). Slovo/Slovo.
Terras, V. (1992). A history of Russian literature. Yale University Press.
Thompson, A. (1992). Hamlet. Arden Shakespeare.
Thompson, A., & Taylor, N. (Eds.). (2006). Hamlet: The Arden Shakespeare, third series. Arden Shakespeare.
Thomas, K. (1983). Man and the natural world: A history of the modern sensibility. Pantheon Books.
Utah Shakespeare Festival. (2019). Ophelia's garden: Symbolism of flowers in Hamlet. https://www.bard.org
Wordsworth, W. (1807). I wandered lonely as a cloud. In Poems, in two volumes. Longman.